

Юридичні науки

УДК 343.148

Литовський Олександр Геннадійович

головний судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень та обліку

відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Litovskiy Oleksandr

Chief Forensic Expert

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Шевченко Сергій Миколайович

старший судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень та обліку

відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Shevchenko Sergiy

Senior Forensic Expert

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

**ПОНЯТТЯ ПОМИЛКОВОГО, НЕПОВНОГО,
НЕОБҐРУНТОВАНОГО ТА НЕПРАВДИВОГО ВИСНОВКУ
ЕКСПЕРТА**

**THE CONCEPT OF ERROROUS, INCOMPLETE, UNREASONABLE
AND UNTRUTHFUL EXPERT CONCLUSION**

Анотація. В умовах формування правової держави в Україні значно зростає роль судової експертизи в судочинстві при пізнанні механізму

вчинення злочину і отриманні науково обґрунтованих доказів. Істотною умовою підвищення судово-експертної діяльності є попередження експертних помилок, які зводять нанівець або ставлять під сумнів доказове значення висновку експерта. В статті розглянуто причини виникнення, шляхи виявлення та усунення експертних помилок. Судово-експертна діяльність, як будь яка інша, не застрахована від помилок. Експертні помилки неоднорідні і можуть бути поділені на декілька видів. Причини експертних помилок можуть бути об'єктивними (відсутність розробленої методики або недосконалість використовуваної експертної методики; застосування). Подолання наявних у професійній судово-експертній діяльності проблем правового, методологічного і організаційно-управлінського характеру. Аналіз та профілактика експертних помилок, виниклих під час проведенні експертизи. Важливість компетентності та професійної підготовки експерта, а також його етики та відповідальності за надання об'єктивних та правдивих висновків.

Ключові слова: висновок експерта, класифікація помилок та їх поняття, судово-експертна діяльність, шляхи подолання експертних помилок.

Summary. In the context of the formation of a rule of law state in Ukraine, the role of forensic examination in legal proceedings is significantly increasing in the process of understanding the mechanism of committing a crime and obtaining evidence-based evidence. An essential condition for increasing forensic activity is the prevention of expert errors that bring down the drain or cast doubt on the evidentiary value of the expert's conclusion. The article discusses the causes, ways to identify and eliminate expert errors. Expert errors are heterogeneous and can be divided into several types. The reasons for expert errors can be objective (lack of a developed methodology or imperfection of the

expert methodology used; application). Overcoming the problems of a legal, methodological and organizational and managerial nature in professional forensic activities. Analysis and prevention of expert errors that occurred during the examination. The importance of the competence and professional training of the expert, as well as his ethics and responsibility for providing objective and truthful conclusions.

Key words: *expert opinion, classification of errors and their concepts, forensic expert activity, ways to overcome expert errors.*

Постановка проблеми. Розробка проблеми помилок в діяльності судових експертів при проведенні досліджень, була розпочата порівняно недавно. Причини експертних помилок можуть бути об'єктивними (відсутність розробленої методики або недосконалість використовуваної експертної методики; застосування помилково рекомендованих методів; відсутність повних даних, що характеризують ідентифікаційну цінність ознак та стійкість їх відображень у слідах та ін.) та суб'єктивними (професійна некомпетентність експерта; недбалість, поверхове виробництво дослідження, нехтування методичними рекомендаціями, ігнорування будь-яких ознак об'єкта тощо).. Окремі аспекти проблеми у свій час були піддані аналізу в працях ряду авторів. Позитивно оцінюючи роботу вчених, які внесли значні здобутки у розробку даної проблеми, необхідно, разом з тим зауважити, що не всі її аспекти досліджені та достатньо повно отримали своє вирішення. У літературі з криміналістики та судової експертизи проблема експертних помилок висвітлювалась лише з окремих позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За результатами аналізу останніх досліджень та публікацій стосовно помилок у висновках експертів можна зробити висновок, що такі помилки можуть виникати з різних причин, включаючи фактичні неточності, арифметичні помилки,

незначні розбіжності в датах, технічні помилки у переліку об'єктів, що надаються на експертизу. Для профілактики експертних помилок важливо проводити повний та всебічний аналіз зібраних та наданих даних, дотримуватися процесуальних вимог до висновку експерта, а також забезпечувати достатній рівень компетентності експертів. Кваліфікації експертних помилок, їх вирішенню та профілактиці присвячені статті таких вчених та практиків як Н.І. Кондаков, В.Ф. Берзин, Л.Є. Владимиров та ін., втім це питання потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі помилок, які зустрічаються у висновках експертів та з приводу яких причин вони можуть виникати, а також розкритті понять помилкового, неповного, необґрунтованого та неправдивого висновків експерта.

Виклад основного матеріалу. Висновок експерта - це документ, складений у результаті експертного дослідження експертом, якому в передбаченому КПК порядку було доручено провести експертизу і дати відповіді на поставлені йому запитання. У висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (прізвище, освіта, спеціальність, науковий ступінь і вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при її проведенні, питання, що були поставлені експертові, які матеріали він використав, які провів дослідження, мотивовані відповіді на поставлені запитання [1, с. 56-57]. Коли при проведенні експертизи експерт виявить факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання, він вправі на них вказати в своєму висновку. Судова експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства. Вимога закону про те, що експерт дає висновок від свого імені на підставі досліджень, проведених ним відповідно до його спеціальних знань, і несе

за даний висновок особисту відповідальність, повністю поширюється і на осіб, які брали участь у провадженні такої експертизи [2].

Кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Показання експерта не можуть замінити висновок, вони отримуються лише з метою роз'яснення або уточнення даного ним висновку і поза ним самостійного доказового значення не мають. Отримані в ході допиту експерта відомості, які хоча і стосуються справи, але не є роз'ясненнями або уточненнями даного ним висновку, не можуть розглядатися як докази і, зокрема, як показання свідка. Експерт не може давати показання з приводу експертизи, яка проводилася іншим експертом, та давати оцінку висновкам, що зроблені іншою особою. Не можуть бути доказами повідомлені експертом дані, встановлення яких не потребує використання спеціальних знань у межах його компетенції.

Необхідною умовою допустимості висновку експерта є дотримання процесуального порядку призначення й проведення експертизи. Також має бути перевірена компетентність експерта та його заінтересованість у результатах кримінального провадження. Експертному дослідженню можуть піддаватися лише об'єкти, котрі належним чином процесуально оформлені. У випадках суттєвих порушень, що тягнуть за собою їх недопустимість, висновок експерта втрачає доказову силу. При оцінці належності висновку експерта необхідно враховувати, що вона залежить від належності об'єктів, котрі досліджувалися експертом. Якщо їх належність не підтверджується, то втрачає цю властивість і висновок експерта. Найбільш складним компонентом оцінки висновку експерта є визначення його достовірності (правильності, обґрунтованості). Така оцінка тягне за собою визначення надійності застосовуваної експертом методики, достатності наданого експерту матеріалу й правильності

вихідних даних, повноти проведеного експертом дослідження тощо і саме з цією метою проводиться допит експерта [3].

Необхідно мати на увазі, що встановлені суперечності між висновком експерта та іншими даними у справі ще не свідчать про достовірність висновку. Суперечливі дані підлягають новій оцінці, під час якої можуть бути встановлені погрішності у результатах огляду місця події або обшуку, помилки у показаннях свідків або потерпілих та ін.

У результаті оцінки висновку експерта слідчий (суд і т.д.) може прийняти одне з таких рішень:

- 1) визнати висновок експерта повним та обґрунтованим, таким, що має значення у справі;
- 2) визнати висновок неповним або недостатньо зрозумілим та при необхідності призначити додаткову експертизу або допитати експерта;
- 3) визнати висновок експерта необґрунтованим або сумнівним щодо його правильності та при необхідності призначити повторну експертизу або провести інші процесуальні дії, спрямовані на перевірку висновків експерта [4].

Причина помилкового висновку експерта не завжди полягає в допущених експертом помилках. Експертне дослідження може бути проведено бездоганно, і зроблені експертом висновки можуть бути такими самими отриманим результатам; але якщо вихідні для експертизи дані були помилковими або досліджувані об'єкти не мали відношення до справи, були фальсифіковані і т. д. - висновок експерта в аспекті встановлення істини у справі виявиться помилковим. У цьому випадку ми маємо справу не з експертною помилкою: причиною помилкового висновку служить або помилка органу, який призначив експертизу, або його навмисне неправильні дії, правопорушення. Виходячи з цього, в подальшому мова буде йти лише про експертні помилки в тому сенсі, в якому ми визначили це поняття.

За своєю природою експертні помилки неоднорідні і можуть бути розділені на три класи:

1) помилки процесуального характеру; 2) гносеологічні помилки (логічні та фактичні); 3) діяльні (операційні) помилки.

Помилки процесуального характеру полягають у виході експерта за межі своєї компетенції і, зокрема, вторгнення в сферу питань правового характеру, в недотриманні через незнання процесуальних вимог до висновку, в вираженні експертної ініціативи в не передбачених законом формах, в обґрунтуванні висновків не результатами дослідження, а матеріалами справи і т.д.

Гносеологічні помилки кореняться в складнощах експертного пізнання. Як відомо, пізнання може бути змістовним і оцінним. Відповідно і помилки можуть бути допущені при пізнанні сутності, властивостей і ознак досліджуваних об'єктів і при оцінці змістовного пізнання, підсумків експертного дослідження, їх інтерпретації. Гносеологічні помилки можна поділити на логічні і фактичні (або предметні).

Діяльні помилки пов'язані з здійснюваними експертом операціями і процедурами з об'єктами дослідження і можуть полягати в порушенні запропонованої послідовності цих процедур, в неправильному використанні коштів дослідження, в отриманні неякісного порівняльного матеріалу і т.д. [5].

Аналізуючи вищевикладене можна дати визначення помилкового, неповного, необґрунтованого та неправдивого висновків експерта, а саме:

1) Помилковий висновок експерта - це ситуація, коли експерт дає неправильну оцінку або рекомендацію на підставі недостатньої або неправильної інформації. Це може статися через недостатній досвід, недостатню кваліфікацію, недостатню кількість даних або недостатню увагу до деталей. Помилкові висновки експертів можуть мати серйозні

наслідки, особливо в галузях, де вони впливають на життя та здоров'я людей.

2) Неповний висновок експерта - це висновок, який не містить усіх необхідних даних для прийняття рішення. Це може бути через недостатню кількість досліджень, недостатню кількість даних або недостатню кількість часу для проведення повного дослідження. Неповний висновок може бути небезпечним, оскільки може призвести до неправильного рішення.

3) Необґрунтований висновок експерта - це висновок, який не має належного обґрунтування або не містить вичерпних відповідей на всі поставлені запитання. У висновку експерта повинно бути зазначено коли, де, ким, на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при її проведенні, питання, що були поставлені експертові, які матеріали він використав, які провів дослідження, мотивовані відповіді на запитання та обґрунтовані висновки.

4) Неправдивий висновок експерта - це висновок, який містить неправдиві, недостовірні або непідтверджені факти, або який був складений з порушенням вимог професійної етики та стандартів проведення експертизи. За неправдивий висновок експерта настає кримінальна відповідальність за ст. 384 КК України. Крім того, відмова експерта без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді або під час провадження досудового розслідування є злочином, передбаченим ст. 385 КК України. Ухвала (постанова) про призначення експертизи повинна попереджати експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Висновки. Експертні висновки є важливою складовою судового процесу, оскільки вони можуть впливати на рішення суду. Однак, іноді експерти дають помилкові, неповні, необґрунтовані та неправдиві висновки, що може призвести до некваліфікованого розслідування кримінальних проваджень та неправильного прийняття рішень. Щоб

експерт повно провів дослідження без помилок, він повинен дотримуватися встановлених процедур та правил проведення експертизи. Він повинен мати достатні знання та досвід у своїй галузі, а також використовувати сучасні методи та технології. Для забезпечення точності та об'єктивності дослідження, експерт повинен використовувати перевірені джерела інформації, проводити аналіз та порівняння даних, а також використовувати наукові методи та стандарти. Крім того, експерт повинен дотримуватися вимог законодавства та етичних норм, а також забезпечувати конфіденційність даних та інформації, що отримана в процесі дослідження.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2012. С. 56-57.
2. Зміст, значення та оцінка судової експертизи. URL: <http://mego.info/матеріал/№-26-висновок-експерта-його-зміст-значення-і-оцінка> (дата звернення: 04.04.2023)
3. Експертиза у кримінальному провадженні. URL: https://pidru4niki.com/1069080649257/pravo/visnovok_eksperta (дата звернення: 06.04.2023)
4. Оцінка та використання висновку експерта у кримінальному процесі. Букліб. URL: <https://buklib.net/books/30812/> (дата звернення: 06.04.2023)
5. Поняття і види експертних помилок. URL: <http://um.co.ua/13/13-3/13-3482.html> (дата звернення: 10.04.2023)

References

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zv'iazku z pryiniattiam Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy : Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2012. S. 56-57.
2. Zmist, znachennia ta otsinka sudovoi ekspertyzy. URL: <http://mego.info/material/№-26-vysnovok-eksperta-ioho-zmist-znachennia-i-otsinka> (date of access: 04.04.2023)
3. Ekspertyza u kryminalnomu provadzhenni. URL: https://pidru4niki.com/1069080649257/pravo/visnovok_eksperta (date of access: 06.04.2023)
4. Otsinka ta vykorystannia vysnovku eksperta u kryminalnomu protsesi. Buklib. URL: <https://buklib.net/books/30812/> (date of access: 06.04.2023)
5. Poniattia i vydy ekspertnykh pomylrok. URL: <http://um.co.ua/13/13-3/13-3482.html> (date of access: 10.04.2023)